

Boerenzwaluwen op postzegels

Peter van Nies

Lente

Wie kent niet het spreekwoord 'Eén zwaluw maakt geen zomer'? Kijken we er niet allemaal naar uit dat deze vogeltjes in de lente weer worden gesignaleerd? Over welke zwaluw hebben we het dan? Eerlijk gezegd weet ik dat niet honderd procent zeker, maar ik denk dat het om de Boerenzwaluw gaat, omdat die van de drie 'echte' zwaluwsoorten als eerste weer in ons land terugkeert. De relatie tussen het verschijnen van de zwaluwen en de lente wordt verbeeld op een Engelse poststempel uit 1995.

In de loop van maart tot in mei toe komen Boerenzwaluwen vanuit hun winterkwartieren in het zuiden van Afrika weer in ons land aan. In deze bijdrage zal het vooral over deze soort gaan. De voorhoede

bestaat uit enkele snelle jongens, maar de rest zal niet lang op zich laten wachten. Met het vorderen van het voorjaar zien we ze weer volop rondvliegen. Niet alleen in West-Europa overigens, ook in meer oostelijke streken trekken de vliegende Boerenzwaluwen in het voorjaar

de aandacht. De Hongaarse posterijen laten wat rondvliegende Boerenzwaluwen zien op een fraaie postzegel.

Nederland kent drie soorten zwaluwen: Boerenzwaluw, Huiszwaluw en Oeverzwaluw. Hiervan wordt de eerstgenoemde het meest afgebeeld. Daarnaast hebben we hier ook nog de Gierzwaluw en de Nachtzwaluw. Deze twee soorten hebben weliswaar het woord 'zwaluw' in hun naam, maar zij behoren niet tot de familie van echte zwaluwen. De enige werkelijke overeenkomst tussen de vijf soorten is dat zij alle hun voedsel vliegend in de lucht bemachtigen.

Portret

De Boerenzwaluw is inclusief de diep gevorkte staart ongeveer 18 cm lang en daarmee de grootste zwaluw. Van boven bekeken valt vooral de glanzend donkerblauwe, bijna zwart lijkende kleur van het verendek op. De onderzijde is crèmekleurig tot wit. Het

voorhoofd en de keel zijn roodbruin, de keel afgezet met een blauw-zwarte borstband. De buitenste staartpennen bij de mannetjes zijn zeer lang. Hiervoor geldt: hoe langer, hoe aantrekkelijker voor de vrouwtjes! Bij vrouwtjes en jonge vogels is de staart dus wat korter. Tijdens de vlucht laten ze hun zang horen: een aangenaam mengsel van heldere, kwetterende tonen, vaak eindigend in een kenmerkend geknars. Een poging dat geluid uit te beelden is te zien op een postzegel uitgegeven door het eiland Man (Isle of Man) ter ondersteuning van het Wereldnatuurfonds.

Plattelandsvogel

Zoals de naam al doet vermoeden, zijn Boerenzwaluwen vooral vogels van het platteland. Ze houden van open (cultuur)-landschappen met menselijke bewoning, liefst met water in de omgeving. Streken met rundveebedrijven, waar relatief veel

vliegende insecten voorkomen, hebben hun voorkeur. Ze eten enorme hoeveelheden insecten die ze met hun snavel in de lucht vangen. In de literatuur worden aantallen genoemd van maar liefst negenduizend insecten per dag! Ze foerageren graag boven percelen met grazend vee omdat zich daar veel van hun prooidieren ophouden. Ook de posterijen van het waterrijke Finland hebben op een postzegel aandacht besteed aan Boerenzwaluwen.

Nestleven

Broedvogels zijn in het algemeen plaatsrouw aan het nest van voorgaande jaren en gebruiken dat vaak opnieuw. Dat geldt ook voor zwaluwen. Jonge vogels zoeken doorgaans een nestplaats binnen tweeënhalf kilometer van het ouderlijk nest. Hoewel boerenzwaluwnesten meestal worden aangetroffen in boerenschuren en stallen, kunnen ze ook worden gezien op tal van andere plaatsen. Het nest wordt in zeven tot tien dagen gebouwd van modder, vermengd met strootjes en dergelijke. Op een postzegel uitgegeven door de posterijen van de voormalige Sovjet-Unie (USSR/СССР) is het nest van een Boerenzwaluw afgebeeld. Meestal zijn er twee legfels, maar soms zijn er ook wel drie legfels per jaar. Een legsel bestaat doorgaans uit vier of vijf eieren. Het vrouwtje heeft de taak om haar eieren in dertien tot zestien dagen uit te broeden: de aanstaan-

de vader levert hieraan geen enkele bijdrage, al houdt hij haar 's nachts wel eens gezelschap. Een poststempel uit Duisburg laat zien hoe beide vogels op het nest zitten. Bij het voeren van de jongen draagt het mannetje wél zijn steentje bij. Als de jonge vogels eenmaal uit het ei zijn verzorgt hij ze samen met zijn vrouwtje totdat ze na gemiddeld drie weken uitvliegen. Ook daarna worden de jongen nog tien tot veertien dagen door beide ouders van voedsel voorzien. Zie de kaart uit Roemenië, waarop een zwaluw die het nest verlaat, is afgebeeld.

Verzamelen en trek

In de maanden na het uitvliegen beginnen de jongen zich al te verzamelen boven moerassen en meertjes en andere wateren. Zij zoeken dan plaatsen waar ze veel voedsel kunnen vinden en waar zij 's nachts in het riet kunnen overnachten. Soms maken zij dan ook wel gebruik van maïsvelden. In een poststempel dat gebruikt werd op het Centraal Station te Amsterdam, waarin reclame werd gemaakt

voor de Nederlandse Reisweek van 20 tot 27 augustus, werden enkele zwaluwen afgebeeld om meer aandacht te trekken. Op een postzegel uit Denemarken zijn zwaluwen in het riet afgebeeld. Na het broedseizoen sluiten de ouders zich bij de

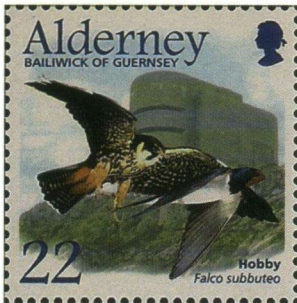
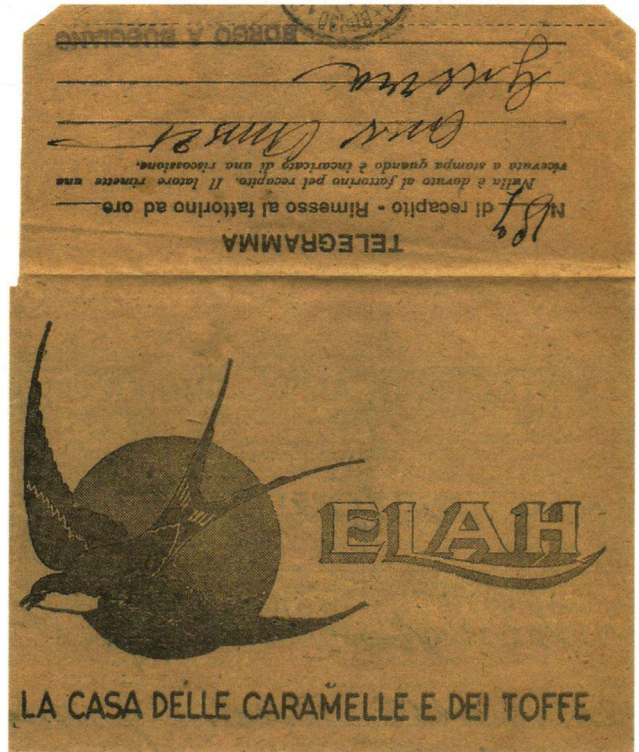

jonge vogels aan. Dan worden er grote groepen gevormd van soms wel duizenden vogels. In deze periode zien we ook vaak het karakteristieke beeld van vele Boerenzwaluwen op bovengrondse telefoon- of elektriciteitsdraden. In de erop volgende maanden vertrekken ze weer naar hun overwinteringsgebieden. Ze trekken dan zelfs ook door tot het verre zuiden in Afrika. Ook daar valt hun aankomst op. Op een postzegel uit Ciskei, een voormalig thuisland in het zuidoosten van Zuid-Afrika, zijn behalve een afbeelding van een Boerenzwaluw ook trekbanen afgebeeld. De trek is een gevaarlijke onderneming: bij slecht weer vangt ze te weinig insecten en leggen veel zwaluwen het loodje. In sommige landen, waar ze

overheen moeten vliegen (bijvoorbeeld Italië en Malta), wordt er massaal op ze gejaagd.

Bedreigingen

Door diverse oorzaken is er sprake van een behoorlijke achteruitgang van het aantal broedparen. Zo heeft onder meer de strenge Europese regelgeving met betrekking tot de hygiëne op boerenbedrijven gevolgen voor de Boerenzwaluwen. Melktanklokalen moeten hermetisch worden afgesloten, waardoor de zwaluwen niet meer bij hun nestelplaatsen kunnen komen. Voor een deel van de broedvogelpopulatie is er sindsdien minder broedgelegenheid. Bewoners van buitengebieden zouden een helpende hand kunnen bieden door (ramen van) schuurtjes en

dergelijke open te laten waardoor de Boerenzwaluwen in en uit kunnen vliegen. Ook door het treffen van voorzieningen om te kunnen nestelen kunnen ze geholpen worden, bijvoorbeeld door het aanbieden van kunstnests. Tijdens de trek zijn ze onder meer kwetsbaar voor vogelvangsters in de mediterrane landen en in Afrika. Een vliegende Boerenzwaluw is afgebeeld op een envelop die gepost is in de Toscaanse plaats Buggiano. De geringe aantallen die door roofvogels zoals de Boomvalk gevangen worden, zijn in dit verband te verwaarlozen. Toch is een achtervolging van een zwaluw door een valk afgebeeld op een postzegel van Alderney, één van de Kanaaleilanden en een onderdeel van het Baljuwschap Guernsey.

Behoud de lentebode

Ondanks de dramatische achteruitgang van de aantallen Boerenzwaluwen in Nederland en andere West-Europese landen, worden ze op wereldschaal niet bedreigd. Laten we er echter zoveel mogelijk voor zorgen dat we deze sympathieke vogeltjes ook voor ons eigen platteland kunnen behouden; hoe zouden we anders moeten weten wanneer het (nog geen) lente is? Ook de Belgische posterijen hebben aandacht besteed aan deze sierlijke vliegers.

■ P. van Nies, Zonneveld 126, 5923 KW Blerick, e-mail: pvannies@hetnet.nl